

Köszöntő

Amikor a hatvan esztendő **Mező András** köszöntését elvállaltam, vagy pontosabban fogalmazva: fönntartottam ezt a lehetőséget magamnak, akkor elgondolkodtam a hatvan esztendő súlyán és örömén, reményein és eredményein. Azokon a gondokon és gondolatokon, amelyek minden hatvan évest és annál idősebbet foglalkoztatnak. Eszembe jutott Bárczi Géza professzor úrnak az a ma már sokak által ismert megnyilatkozása, amelyet a Kruzsokban mondott nyolcvanadik születésnapja ünnepén: „Tudjátok, mit szeretnék? Még egyszer hatvan éves lenni!” Aki még meg sem közelítette ezt az életkort, annak érthetetlen ez az óhaj, hiszen ugyanennyi erővel mondhatott volna negyven, harminc vagy akár húsz esztendőt is. Azonban aki már túljutott a hatvanon, megérti ennek az életkornak a szépségét és értékét. Elsősorban természetesen értelmiségi, tudománnyal foglalkozó, pontosabban ez esetben tudós emberekről van szó, akik elsősorban nem a sportpályán és nem fizikai munkával szereztek maguknak hírt, nevet, rangot. A tudományos kutatás (néhány elméleti vagy találmányokhoz kötődő szaktudományt kivéve) hallatlanul időigényes, fáradságos munka, aminek az eredménye nem hirtelen elmúló évek, hanem hosszú évtizedek alatt válik ismertté, esetleg közismertté. Ötven és hatvan éves kora között jut el odáig a legtöbb kutató (tisztelet a kevés kivételnek), hogy szakmai körökben elismerjék tevékenységét, megbecsüljék eredményeit, valóban tudósnak tekintsék. Ekkorra az érdeklődés mellett a tisztelet is megnyilvánul iránta, elnyeri és betölti azokat a tisztségeket, amelyek megilletik, jó érzéssel tekint vissza pályájára és jó érzéssel gondol jelenére is. A külső szemlélők, barátok, pályá- és munkatársak hasonlóképp látják mindig a hatvan éves tudóst, akinek élete és munkássága kezd tudománytörténété válni, s nem csupán személyes érdeklődésből vezetve szeretnék megismerni életét, tevékenységét, kutatói és publikációs munkásságát, hanem a tudomány iránti elkötelezettségtől, a szakma múltjának megbecsülésétől indítatva is. Különösen így van ez ünnepeltünk, Mező András esetében, hiszen tudományos tevékenységének kezdete egybeesik a magyar névtudomány föllendülésével, nyugodtan mondhatjuk: az önelvű magyar névtudomány keletkezésével és kibontakozásával. Ezt a pályaképet szeretném fölvezetni életrajzába beágyazva, s annak ellenére, hogy sokan régebb óta, esetleg jobban ismerik nálamnál, nyugodt lelkiismerettel merem vállalni a nem kis föladatot, hiszen négy évtizedet megközelítő barátságunk sok olyan őszinte beszélgetésre adott alkalmat, amely szilárd alapja lehet a tudományos eredményei bemutatásán túl emberi értékei némelyikének érzékeltetésére is.

A kényszerből gyakran munkahelyet és lakást változtató kétkezi mezőgazdasági munkás édesapa, szintén Mező András és felesége, Veress Mária éppen Vas-

megyeren dolgozott, amikor 1939. november 28-án megszületett harmadik gyermekük, de első fiuk: András. Már akkor névtani problémát vetett föl a későbbi kutatóknak: azért lette-e a keresztnéve András, mert éppen András nap előtt jött a világra, vagy örökölte édesapjától e szép görög eredetű, 'férfiás' jelentésű nevet. Szülei után még Zakor Veronnak kell megköszönnünk, hogy Mező Andrásból tudós lehetett, mert ő mentette meg Sényőn egy vályoggödörbe fulladástól, amikor még csak három éves volt. Talán érthető, hogy nem ezeket a településeket tartja ma sem meghatározó szerepűeknek az életében, hanem Nyírbogdányt, ahol négy éves korától lakott az akkorra már hét tagúvá gyarapodott családban. Itt élte át azokat a gyermekkori élményeket, amelyek bárki számára meghatározóak lehetnek volna: a szegénységet, a nagy család boldogságát, a falvak téli estéin gyakori szomszédolásokat, az ijesztő, de nevelő erejű, fantáziakeltő meséket a „tudós” emberekről, asszonyokról (táltosokról, boszorkányokról), hihetetlen, de megtörtént eseményekről, s nem utolsó sorban itt kedvelte meg a danolást, citerázást stb. Valamennyi gyermekkori élménynek a hatása elkíséri az embert fölnőtt koráig, élete végéig, s nagyon sokszor magyarázza, hogy kinek hogyan alakul az életútja. Ezeknek a korai élményeknek is lehet az eredménye, hogy Mező András nemcsak érdeklődéssel fordult a népkutatás (helytörténet, népnyelv, névkutatás) felé, hanem maradandóan értékes eredményeket mutatott föl ezen a területen. Ugyancsak a korai zenei sikerei (előbb citerázni, később a citerázáson kívül tangóharmonikázni, majd fűvös hangszeren játszani is megtanult) adtak számára önbizalmat, s tették alkalmassá a kisebb-nagyobb közösségekben való helytállásra, vezetői egyéniségként való viselkedésre. A zenekari „csapatmunka” hatását fölerősítette sportolási tevékenysége is, amit középiskolás korában különböző nevű, de végig azonos futballcsapatban fejtett ki. (Újból egy élmény, amely a nevekre, azok változékonyságára hívta föl az ifjú András figyelmét!) Említést érdemel itt az is, hogy már általános iskolában megemlítette magyartanára Marr nevét és azt a négy egytagú szót, amelyre visszavezette valamennyi nyelv eredetét. Érdemes megemlékezni Kozma Sándor tanár úrról, mert ő volt az, s így nemcsak érdekessé tette a nyelvtudományt Mező András számára, hanem sikerélményt is biztosított neki a későbbi nyelvészeti tanulmányai során, minthogy ezzel már többet tudott társainál. A másik nagy hatású tanára Vén Ferenc volt, aki a térképek iránti érdeklődést, azok szeretetét, tiszteletét keltette föl benne. A terepasztalukon fölépített Nyírbogdány makettjének és az eredeti helyszín neveinek megismertetésével ráirányította figyelmét a földrajzi nevekre. A helynevek iránti vonzalomnak is megvannak tehát a gyermekkori gyökerei. Természetesen nem lett ezeknek a kiváló pedagógusoknak mindegyik tanítványából a magyar nyelvészet, a helynevek tudósa, de mivel tízezerből egy azzá vált, megérdemlik a neveik megemléését.

Ahhoz kétségtelenül más is kell, hogy akármilyen jól tanuló általános vagy középiskolából alkotó értelmiségi, eredményes kutató, tudós ember legyen. Jó lenne azt pontosan megmondani, hogy mi is az a szükséges többlet, de erre csak az lehet a válaszom, hogy mindaz, ami Mező Andrásban megvolt és megvan. Ezek közül csupán néhányról tudok. Egyike a sokoldalúság. Biztosan vannak olyanok, akik azt vallják, hogy az egy szakterületen való elmélyedés elengedhetetlen, s nekik is igazuk van, s ezt is megtaláljuk benne, de érdeklődése soha nem szűkült le „a szakmá-

ra”, s már iskolás kora óta nyitott volt nemcsak a sport és zene, hanem a színjátszás, szakköri előadás, diáklapszerkesztés és a közélet irányába is; mint ahogyan később, egyetemi és oktató évei alatt sem zárkózott el a nem nyelvészeti föladatoktól, megbízatásoktól. Térjünk azonban vissza az iskolás korra! Az általános iskolát Nyírbogdányban, a középiskolát Nyíregyházán végezte. Előbb a Kossuth Lajos Gimnáziumba, majd átszervezés és osztályostól való áthelyezés következtében a Vasvári Pál Gimnáziumba járt, s itt érettségizett 1958-ban. Ugyanebben az esztendőben fölvételizett és fölvételt nyert a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar és történelem tanári szakjára. Egyetemi évei alatt a Nyelvtudományi Intézet demonstrátora lett, s részt vett az *Új Magyar Tájszótár* anyaggyűjtési munkálataiban. Diákköri dolgozatainak egyikével sikeresen szerepelt az 1961. évi Országos Tudományos Diákköri versenyen. 1963 februárjában feleségül vette Horváth Margit matematika szakos tanárjelöltet, akivel azóta is példamutatóan, boldogan élnek. Kétségtelen, hogy ez a kiegyensúlyozott és nyugodt házaselet is alapja volt Mező András tudományos tevékenységének, sokszor az otthontól messze, legtöbbször Budapesten végzett kutatásai eredményességének. Házasságukból két fiúk született, akikből – talán nem a várakozásnak megfelelően (hiszen ki ne szeretné, ha fiai követnék a tudományos pályán is) – kiváló jogász és már önálló családalapító lett. Amikor 1963-ban a Mező-házaspár befejezte egyetemi tanulmányait, Nyíregyházára költözött, ahol még abban az évben megkezdte tanári működését. András a Nyíregyházi (később Besenyei György) Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékén kapott tanársegédi állást. 1965-ben a KLTE Magyar Nyelvészeti Intézetében summa cum laude megvédte *Nyírbogdány földrajzi nevei* című doktori értekezését, s 1969-ben adjunktus lett. Ugyanettől az évtől a Magyar Tudományos Akadémia ösztöndíjas aspiránsaként dolgozott a Nyelvtudományi Intézetben Lőrincze Lajos irányítása mellett a hivatalos magyar helységnévadás témájának kutatásán, amelynek eredményeként megírta *A magyar hivatalos községnévadás* című, 1784 lapos dolgozatát. Ezt 1973-ban megvédte, s egyhangú igen szavazattal elnyerte a kandidátusi címet. 1972-ben docenssé, 1976-ban főiskolai tanárrá léptették elő. 1996-ban megvédte akadémiai doktorátusát *Magyarország patrociniumi helységnevei (11–15. század)* címmel, s 100%-os szavazási eredménnyel a nyelvtudomány doktora lett. Ugyanez évben a KLTE habilitációs bizottsága előtt *Vizsgálódások a magyar helynevek és személynevek körében* című tézisei alapján előadást tartott, amivel abszolválta egyetemi tanári habilitációját, s ennek utána 1997-ben a Magyar Köztársaság elnökétől átvehette egyetemi tanári kinevezését. Mindez a szép tudományos karrier hihetetlen mennyiségű és kiváló minőségű publikációs tevékenységen nyugszik, amelynek ismertetése elengedhetetlen ily ünnepi alkalomkor.

A könnyebb áttekinthetőség érdekében jobbank tűnik az időrend helyett az egyes témakörökben végzett munkát rendszerezni. Nézzük tehát először a történettudományi tanulmányokat! Első jelentősebb történeti bemutatkozásának címe „nevelő-városa” neve: *Nyírbogdány*. Alcíme pedig: *Tanulmányok a község történetéből*. Társszerzői Csermely Tibor és Németh Péter. Már megjelenésének évében, 1969-ben méltatta a kor egyik jelentős történésze, BALOGH ISTVÁN többek között ezt írva róla: „...belső tartalma...eléri a modern, korszerű falumonográfiák

színvonalát...” (Szabolcs–szatmári Szemle [a továbbiakban: SzSzSz.] 1969/4: 101). Néhány évvel később a köztisztületben álló BENDA KÁLMÁNNak ez volt a véleménye: „A jó áttekintésből külön is kiemeljük Mező András tanulmányát: széleskörű levéltári kutatással, főleg a peres iratok alapján, eleven képet fest a falu XVI–XVIII. századi életéről minden vonatkozásban. A társadalmi, termelési és művelődési viszonyok egyaránt konkrét adatok tükrében jelennek meg az olvasó előtt, s az ügyesen kiválogatott izes egykorú idézetek élvezetessé teszik a fejezet amúgy is jó stílusát. Mező tanulmányát bátran példaképpül állíthatjuk helytörténet-íróink elé.” (Századok, 106 [1972]: 748). Néhány évvel később (1973-ban) jelent meg *A régi Nyíregyháza* című kötet, amelyet Németh Péter társszerzővel közösen írt. Rövid terjedelme ellenére alapos, elmélyült munka, méltán írta erről egyik ismertetője, a már sajnos elhunyt jónevű történész, HÁRSFALVI PÉTER: „...mind tudományos eredményeivel, mind a megformálás módjával kitűnő indítás a további várostörténeti tanulmányokhoz” (SzSzSz. 1974/1: 102). E két könyv formátumú munkán kívül tucatnyi tanulmányának témája a történelem, elsősorban a helytörténet. *A honfoglaló vezérek és szálláshelyük; Életképek a Felső-Tisza vidékéről; Tarpai Márton nyíri parasztvezér; A török elpusztítja Királytelket (1566)* a HÁRSFALVI PÉTER és TAKÁCS PÉTER szerkesztette „Helytörténeti olvasókönyv [a továbbiakban: HelytOlv.] I. kötetében jelent meg (Nyíregyháza, 1985.) több művelődéstörténeti tanulmányával együtt. Az 1985-ben megjelent *Szabolcs megye a XVI. század közepén* (SzSzSz. XXV/4: 72–106) jelentős és terjedelmes tanulmány a *Mohácstól az újjátelepítésig* cíművel együtt, s ez a „Nyíregyháza története” (Nyíregyháza, 1987. 35–58) kötetében jelent meg, amelyet maga a szerző szerkesztett CSERVENYÁK LÁSZLÓ közreműködésével. Mindezek a munkák más hasonló témájú történeti tanulmányokkal együtt azt mutatják, hogy a debreceni történeti képzés is eredményes volt ünnepeltünk esetében, hiszen e tanulmányoknak a módszertani megalapozottság, a kutatási megbízhatóság és lelkiismeretesség biztosította magas színvonalukat és azt, hogy a későbbi történettudományi munkák építhettek és hivatkozhattak rájuk.

Mező András azonban elsősorban nyelvész volt, még hozzá széles érdeklődési körű magyar nyelvész, aki foglalkozott a nyelvtörténeti kutatásoktól a nyelvpedagógiáig szinte valamennyi szakágazattal. Fonetikai témájú, a magyar beszéd szupraszegmentális elemeivel foglalkozik az 1967-ben megjelent *Hangsúly és hanglejtés* című cikke (Nyr. 91: 182–5). A Bachát Lászlóval közösen írt főiskolai jegyzetükben (*Leíró magyar nyelvtani gyakorlatok és feladatok I.* Nyíregyháza, 1969.) a jó és szép magyar kiejtést bemutató, bevéső fejezet az ő munkája. Nyelvtörténeti adatokat közöl *Részletek a százdi apátság adományleveléből 1067 körül* (HelytOlv. I, 13–5) és *A nagykállói egyház ezüsfelszerelésének jegyzéke az 1552. évben* című írása (uo. 546). A nyelvjáráskutatás fontos alapelveit foglalja össze a *Nyelvjárástani alapfogalmak* című cikke (in: „Útmutató a szabolcs-szatmár-beregi nyelvjárások tanulmányozásához. Szerk. RÉVAY VALÉRIA. Nyíregyháza, 1999. 5–16), amely úgyannyira dialektológiai alpmunka, mint pedagógiai-módszertani tanulmány is. Ugyanilyen határterületen helyezkedik el *Nyelvművelési kérdések* című munkája (Szabolcs-Szatmár Megyei Nevelő 1964/3: 25–6), amely elsősorban a gyakorló pedagógusoknak nyújt segítséget nyelvművelő munkájukban. Kiterjeszti

témakörét a nyelv- és történettudományon túlra is *A társadalomtudományi kutatások lehetőségei Szabolcs-Szatmárban* (SzSzSz. 1981/4: 32–6), valamint a *Regionális kutatás és regionális tudománypolitika* című munkája (Pedagógiai Műhely 1985/2: 61–6). Természetes azonban, hogy első szempontja mindig a nyelvi és történeti kutatások lehetőségeinek bemutatása, megismertetése, propagálása. Mindennek ellenére a fősorolt és a többi hasonló témájú tanulmánya jól mutatja, hogy nem szűkült be érdeklődési köre, és másoktól is azt várja, hogy ne ragadjanak le egyetlen témánál, hanem mint ő maga is: széleskörű tájékozottsággal fölvértezve feleljenek meg a régió kutatási elvárásainak, a környező lakosság érdekében foglalkozzanak sokoldalúan az ott élők múltjával, jelenével, tehát valódi „népkutatás” a meghirdetett célja, s ennek érdekében nemcsak példát mutat, hanem mozgósít, rábeszél, irányít, segít is.

Az igazi tudományterülete Mező Andrásnak közismerten és vitathatatlanul a névtan, pontosabban: a magyar névtan. Amint fentebb említettem, ez a tudomány az ő életével párhuzamban és az ő közreműködése által vált önálló, önelvű tudománnyá, s e szakmának minden egyes részletkérdésével a lehető legnagyobb mélységben foglalkozott. Általános névtani kérdéseket vetett föl *Közösségi név – mesterséges név* című dolgozata ((NytudÉrt. 70. sz. 315–20), amely nemzetközi érdeklődést váltott ki, a cseh névtudomány akkori nagy öregje, ŠMILAUER ismertette még 1971-ben (Zpradovaj Místopisné komise ČSAV. XII/3–4: 482–3). Másik hasonló munkája: *A típusváltás. Egy fejezet helységneveink élettanából* a IV. Magyar Névtudományi Konferencián hangzott el, s 1989-ben jelent meg (in: Névtudomány és művelődéstörténet. Szerk. BALOGH LAJOS és ÖRDÖG FERENC. Zalaegerszeg, 143–6). E két tanulmány kiemelése nem azt jelenti, hogy csak itt foglalt állást általános kérdésekben, hiszen nincs olyan cikke, amelyben ne tett volna minden nyelvre, de a magyarra mindenképp érvényes kijelentéseket.

Névkutatói módszertani munkái közül meg kell említeni a következőket. *A hivatalos községnevadás vizsgálatához* (Acta Academiae Paedagogicae Nyiregyháziensis [a továbbiakban: AAPNy.] IV [1972], 257–92); *Egy névpályázat tanulmányai* (SzSzSz. 1972/1: 6–11); *Földrajzinév-kutatásunk helyzete és feladatai*, amely utóbbi előadásként 1981-ben a III. Magyar Névtudományi Konferencián hangzott el Veszprémben (in: Név és társadalom. Szerk. HAJDÚ MIHÁLY és RÁCZ ENDRE. Bp., 1981. 85–99); *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményeinek névtani vonatkozású cikkei* (NévtÉrt. 6. sz. [1981], 85–90); *Helynévgyűjtés és helynévkutatás* (SzSzSz. 1985/2: 63–6); *A földrajzinév-gyűjtés jelentősége és módszere. Szabolcs-Szatmár megyei feladatok*. (Szabolcs-Szatmár Megyei Nevelő 1964/4–5: 50–3); *A helynévgyűjtés állapota és feladatai Szabolcs-Szatmárban* (Pedagógiai Műhely 1978/4: 55–66). *A Névtani Értesítő fogadtatásához* (NévtÉrt. 6. sz. [1981], 104). A fősorolt tanulmányok nagyobb része beilleszthető lenne más kategóriákba is (tudománytörténet, kritikai irodalom, ismertetés stb.) alapigényük azonban a tájékoztatáson kívül a módszertani irányítás, kollegiális segítségnyújtás, az eddigi eredmények fősorakoztatása stb. Ugyancsak a tudománytörténet területével határosak a kiemelkedő nyelvészek, névkutatók bemutatásai, köszöntései, munkásságukról való megemlékezések. Ide tartozik *Lőrincze Lajos 65 éves* (NévtÉrt. 4. sz.[1980], 101–2); és *Kiss Lajos mint helynévkutató* (NévtÉrt. 6. sz.

[1981], 105–11) című írása, valamint a „Pethe Ferenc élete és munkássága” kötetben megjelent tanulmánya (Szerk. HÁRSFALVI PÉTER, Nyíregyháza, 1983. 56–64) *A nyelvújító Pethe Ferenc*.

A személynevek témakörében kétféle típusú munka is kötődik Mező András nevéhez. Az egyikben egy névcsoportot vizsgál több szempontból. Ilyenkor a család- és keresztnévek külön-külön rendszerezése mellett a nevek összefüggéseit is kutatja, de lényeges eleme e vizsgálati típusnak a jelentéstani megközelítés, s ennek következtében a névetimológia. Az efféle munkák anyaga egy-egy ómagyar vagy középmagyar kori összeírás, mint például az önállóan megjelent *A Várdai-birtokok jobbágynevei a XV. század közepén* (Kisvárdai, 1970.) vagy egy kolligátum részeként, más munkákkal együtt, kötetben megjelenő *Nagykálló személynevei a XVI. és a XVIII. században* (in: A Nagykállói járás múltja és jelene. Nagykálló, 1970. 73–123), továbbá *Szabolcs megye rovásadó-összeírása 1453-ban* (AAPNy. X/B [1985], 103–14) és *Hegyaljai jobbágynevek a XVI. században* (in: Tokaj és Hegyalja V. sz. Szerk. BENCSIK JÁNOS és SZAKÁL JENŐNÉ. Miskolc, 1991, 92–8). E munkák nemcsak fontos forrásai a magyar antroponimiának, de lelkiismeretes rendszerezésükkel, újszerű földolgozásaikkal mintául szolgálnak a később végzendő hasonló kutatásoknak, és kiváló alapot teremtenek a más vidékekkel való egybevetésekre, más időszak névsoraival való összehasonlításokra. A másik típus e témakörben a névetimológia, amely korlátozódhat egyetlen névre, mint a *Hatujjú* (MNy. LXIV [1968], 256); *Csikar* (NévtÉrt. 1. sz. [1979], 63); *A Duba család és Hontfüzesgyarmat* (NévtÉrt. 4. sz. [1980], 94–6); de kiterjedhet több névre, s ilyenkor személy- és helynevek egyaránt előfordulhatnak a vizsgált névanyagban: *Megjegyzések történeti nyelvtanunk néhány példájához* (MNy. XCII [1996], 11–21). Ebben a tanulmányban olyan tulajdonnevekről ír alaposan elmélyült etimológiai fejtegetéseket, amelyek más, e munka fényében tévesnek tetsző magyarázatokkal, megfejtésekkel jelentek meg „A magyar nyelv történeti nyelvtana” első két kötetének valamelyikében.

Legsajátabb kutatási területe azonban Mező Andrásnak a helynévtörténet, a földrajzi nevek legkülönbözőbb változatainak a múltja (és nem ritkán a jelene is). Összes cikkének, tanulmányának közel kétharmadát, önálló könyvként megjelent munkáinak ötethetedét e témakörből írta. Érdekes megjegyezni, hogy érdeklődése eleinte az utcanévek vizsgálata irányában is intenzív volt, s főleg szűkebb környezete közterületi nevei érdekelték. *A nyíregyházi utcanévek sorsa* (SzSzSz. 1968/3, 26–30); *Térnévcsere* [Nyíregyházán]. (NévtÉrt. 4. sz. [1980], 94); *Régi utcanévek Szatmárban és másutt* (NévtÉrt. 19. sz. [1997], 99–104) stb. jellegű cikkek mellett azonban van olyan névelméleti munkája is, amely a magyar névtudomány történetében, elsősorban a közterületnevek vizsgálata tekintetében kormeghatározó: *A belterületi hivatalos névadás néhány sajátossága* (MNy. LXV [1969], 198–204).

A legfontosabb munkái, főként pedig a könyvei a településnevek történetével, etimológiáival foglalkoznak. Legelőször megjelent könyve, *A Baktalórántházi járás földrajzi nevei* (Nyíregyháza, 1967.) újszerűsége következtében jelentős figyelmet keltett a helynévkutatók körében. Át merte ugyanis lépni azokat a korlátait a korabeli földrajzinév-gyűjteményeknek, amelyek a laikus, műkedvelő, „önkéntes” munkák sorába degradáltak, tartották vissza a helynévgyűjtést. Az sem jelen-

tett egyébként naív népetimológiás, tudománytalan tevékenységet, de nem is kívánt jelentősebb nyelvészeti vagy névtudományi fölkészülést a kutatóktól. Mező András könyve jóval több azoknál. Mindegyik településről közli a föllelhető történeti névadatokat, a naív népetimológiákat éppen úgy, mint a tudományos megfeytési kísérleteit a helységnévek, felsorolja birtokosaik neveit, vagyis mintegy helytörténeti kismonográfiát készít az egyes telepüésekről. Nem véletlenül írhatta róla a kor magyar névtudományának nesztora, KÁLMÁN BÉLA: „Ez a kis kötet névtani irodalmunk becses alkotása...” (MNYj. XV [1969], 117).

Mindeddig a legnagyobb sikert a NÉMETH PÉTERREL közösen írt könyv hozta, a *Szabolcs-Szatmár megye történeti-etimológiai helységnévtára* (Nyíregyháza, 1972.), amelyet az öt ismertetésen kívül eddig 1066 (nem tévedés: ezerhatvanhat!) hivatkozás követett. Köszönhette ezt annak, hogy sokoldalúan foglalkozott a helységnevekkel: a névtani adatok és szempontok mellett történeti, művelődéstörténeti, régészeti, műemléki, néprajzi, statisztikai, helytörténeti adatok ezrei szolgálják a legkülönbözőbb szaktudományok művelőit. Az idézők és hivatkozók között szerepel a helynévkutató KISS LAJOS, KÁLNÁSI ÁRPÁD, BALOGH LÁSZLÓ, REUTER CAMILLO, a történész KRISTÓ GYULA, MAKK FERENC, SZEGFÜ LÁSZLÓ, a földrajzos FRISNYÁK SÁNDOR, a művészettörténész ENTZ GÉZA stb., stb. NYIRKOS ISTVÁN ezt írta róla: „...a legjobb helytörténeti kiadványok közé sorolhatjuk...” (SzSzSz. 1973/1: 125). DANKÓ IMRE néprajzos szerint „...a szabolcs-szatmári helytörténeti kutatások és feldolgozások tekintetében korszakalkotó munkának tartjuk...” (SzSzSz. 1990/4: 492). A neves történész, BENDA KÁLMÁN ezt állapította meg: „...pontos és lelkiismeretes, hézagpótló mű...” (Századok CX [1976], 1146), s végül hadd álljon itt a névtanos KÁZMÉR MIKLÓS dicsérete: „...színvonalas, korszerű módszertani alapelvekre épülő és gondos filológiai apparátussal megírt mű...” (MNY. LXX [1974], 121). Ezeknél nagyobb dicséretet, méltóbb elismerést én sem mondhatok, a korábbi idézetek a mostani köszöntő helyett is beszélnek.

Mindezek mellett kisebb tanulmányok egész sora jelent meg a környék neveinek bemutatásával, többnyire etimológiai vizsgálatával: *Földrajzi nevek Nyírbogdányból* (AAPNy. 1966: 118–9); *Nyíregyháza* (MNYj. XII [1966], 137–42); *A nyíri-rétközi gyepe* (AAPNy. II [1968], 242–8); *Szabolcs-Szatmár megye falunevői* (ugyancsak NÉMETH PÉTERREL, SzSzSz. 1970/3. 77–87); *Szocsozó – Újszomotor* (MNY. LXVII [1971], 466–9); *Máriapócs* (Nyr. XCV [1971], 360–1); *A Nyíregyháza név eredete* (in: Én szöke városom. Szerk. HÁRSFALVI PÉTER és KATONA BÉLA. Nyíregyháza, 1971. 15–8); *Hajdúszoboszló neve* (in: Hajdúszoboszló monográfiája. Szerk. DANKÓ IMRE. Hajdúszoboszló, 1976. 143–8); *Félegyház* (NévtÉrt. 1. sz. [1979], 14–20); *Döge és Széplak* (uo. 64–5); *Szedres* (NévtÉrt. 2. sz. [1979], 85–6); *Ágasegyház* (NévtÉrt. 4. sz. [1980], 10–4); *Fele* (Nyr. CV [1981], 88–92); *Móregyháza = Nyíregyháza?* (NévtÉrt. 5. sz. [1981], 3–6); *Török Bálint és Törökbálint* (MNY. LXXVIII [1982], 175–80); *A Vásárosnaményi járás történeti – etimológiai helységnévtára* (NÉMETH PÉTER társszerzővel, in: Találkozás Bereggel. Vásárosnamény, 1978. 165–81); *Gazdálkodástörténetünk egy helynévi emléke* (MNY. LXXXVI [1990], 223–8); *Szegegyház* (in: Emlékkönyv Benkő Loránd hetvenedik születésnapjára. Szerk. HAJDÚ MIHÁLY és KISS JENŐ. Bp., 1991. 432–4); végül az *Elvarratlan szálak* című dolgozatot említem (in: Szavak

– nevek – szótárak. Írások Kiss Lajos 75. születésnapjára. Szerk. KISS GÁBOR és ZAICZ GÁBOR. BP., 1997. 248–52), amelyben a *Keresztes-fák, Félserfalva, Hétközhely* földrajzi nevek történeti adatait és magyarázatait kapjuk meg. Mivel nem bibliográfiai összeállítás a tisztem, csak az érdekesebb, fontosabb munkákat említtem, s a címek magukért beszélnek. Valamennyinek fontos jellemzője a lelkiismeretességen és pontosságon nyugvó kutatás, adatközlés, a források és adatok föltétlen tisztelete, azokból (és csak azokból) való következtetések levonása.

Az aspirantúra és a kandidátusi dolgozat készítése új irányba vitte Mező András érdeklődését, ami a névtudomány számára különösen jelentős és hasznos volt. Ez pedig a hivatalos helységnévadás vizsgálata: a községnevek megváltozása, megváltoztatása. Ennek legfontosabb eredménye *A magyar hivatalos helységnévadás* című könyv (Akadémiai K. Bp., 1982.), amely csak a földolgozást tartalmazza, az adattár jóval később jelent meg több mint félezer oldal terjedelemben: *Adatok a magyar hivatalos helységnévadáshoz* (Nyíregyháza, 1999.). A magyar névtudomány számára való fontosságát bizonyítja az a tény, hogy az első résznek hét ismertetése és 568 hivatkozása volt eddig. A második rész még alig jutott el a szakemberekhez, de ha ismertetésben nem is, rá való utalásokban minden bizonnyal fölülmúlja majd az előzőt. A névtudomány általában eddig nem foglalkozott a mesterséges helynevekkel és településnevekkel. Ünnepeztünk érdeme, hogy erre ráirányította a figyelmet, több tanulmányában is hangsúlyozta az efféle kutatás fontosságát, hasznosságát. Ilyen munkái többek között: *A mesterséges földrajzi nevek motivációja* (MNy. XVI [1970], 55–69); *Községneveink rendezése a századfordulón* (MNy. LXVIII [1972], 54–66); *A hivatalos községnevadás vizsgálatához* (AAPNy. IV [1972], 257–92); *A magyar hivatalos községnevadás első szakasza (XVIII. sz. – 1873)* (MNy. XIX [1973], 57–79); *Egy nap a felszabadulás utáni helynévadás történetéből* (NévtÉrt. 6. sz. [1981], 91–100); *Hivatalos helységneveink gondjai* (Nyr. CVIII [1984], 257–69) s lehetne folytatni a sort, de ennyi bőven elég ahhoz, hogy belássuk: a témát alaposan körülményre alakította ki és tette közzé véleményét a magyar települések hivatalos neveinek kialakulásáról, azok változtatásairól és arról a felelősségről, aminek súlyát nem érzik eléggé még ma sem a névadók és névváltoztatók, a névelhagyók és névösszevonók.

Mindezek mellett olyan általános és történeti kérdésekkel is foglalkozott több cikkében, amelyek szoros kapcsolatban a fenti témával ugyan nincsenek, de fölmerültek az egyes nevek, névcsoportok történetének vizsgálatakor. Ilyen munka volt *A földrajzi nevek és a településtörténet* (SzSzSz. 1966/2: 91–6); aztán a heves vitát kiváltó *Megjegyzések a laza szerkezetű földrajzi nevekhez* (MNy. LXIV [1968], 51–6) és végül a nagy érdeklődést keltett *A helynevek vándorlása a középkorban* (MNyTK. 170. sz. Bp., 1985. 23–8) című tanulmánya, amelyben a lakossággal együtt „átköltözött” helynevek csokrát gyűjtötte össze és vette vizsgálat alá. Ebben az időben írt egy azóta részben mások által megvalósított tervről, a helynév-vegmutato szótárak elkészítéséről: *Egy szóvégmutato helynévtár tervéről* (AAPNy. VIII/C [1980], 109–14).

A következő nagy csomópont Mező András kutatásában és publikációiban a templomcímek körül alakult ki az 1990-es években. Az anyagot minden bizonnyal

jóval korábban elkezdte gyűjteni, az eredmények közzététele viszont csak ekkor kezdődött, és az akadémiai doktori értekezésben csúcsonodott ki, amelynek alapján megkapta a nyelvtudomány doktora címet. A témakörből írott tanulmányok sora a következő: *Melyik Szent István?* (Nyr. CXVI [1992], 323–8); *Adatok Szent László középkori tiszteletéhez* (SzSzSz. XXVII [1992], 123–35); *Szentkirályszabadja és társai* (MNyj. XXX [1992], 25–35); *Egyszeri helységnevek a középkorban* (NévtÉrt. 15. sz. [1993], 232–5); *A patrocíniumi helységnevek keletkezése* (Szabolcs-szatmár-beregi levéltári évkönyv XI [1995], 7–20); *Az úr patrocíniumi helységneveinkben* (SzSzSz. XXX [1995], 153–64); *A templomcím helynévadó szerepe a középkori Magyarországon* (SzSzSz. XXX [1995], 505–21); *Boldogasszony és más asszonyok* (MNyj. XXXIII [1995], 25–41); *Patrocíniumi helységneveink és névadóik mennyiségi összefüggései* (NévtÉrt. 17. sz. [1995], 25–9); *Az „egyházi” helységneveink típusai* (MNyTK. 209. sz. [1997], 244–9); *Templomneveink a középkorban* (in: *Tanulmányok a magyar nyelvről*. Szerk. H. VARGA GYULA. Eger, 1998. 113–35). A témakör nagy összefoglalása, önálló könyvként való megjelenése csaknem a résztanulmányok publikálása után történt: *A templomcím a magyar helységnevekben (11–15. század)* (Bp., 1996). Reméljük, hogy hamarosan megjelenik ennek a kutatásnak is az adattára, s abban is biztosak lehetünk, hogy az eddigi ismertetések száma még szaporodni fog, hivatkozásai pedig hosszú évtizedekre elhúzódva fölülmúlják az eddieket.

Mint általában az alkotó kutatók publikációit vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy kevesebb ismertetést, recenziót írtak. Mező András esetében is így van ez: a több mint kétszáz tanulmánnyal szemben tíz-tizenkét könyvismertetés áll, de ezek olyan minőségűek, hogy forrásként hivatkoznak rájuk a későbbi kutatók. Ilyen például KÁZMÉR MIKLÓS könyvéről szóló recenziója (A »falu« a magyar helynevekben. Nyr. XCIV [1970], 494–8) továbbá KISS LAJOS helységnevi etimológiai szótárának az ismertetése (FNESz. Századok CXVI [1982], 595–600).

Szerkesztői munkássága köréből föltétlenül első helyen kell említenünk a Névtani Értesítőt, amelyet közös elhatározással hoztunk létre, s az első tizenkét számot együtt, többnyire fölváltva szerkesztettük, de ennyi év után már én nem tudom megmondani, hogy mely számok jelentek meg Mező András szerkesztésében (minden bizonnyal a színvonalasabbak). Számára bizonyosan jelentősebb volt, s ma is az a Szabolcs-szatmári [majd később: -beregi] Szemle főszerkesztői tevékenysége, amelyet tizenöt esztendeje végez, s ez alatt országos hírű tudományos orgánummá emelte a folyóiratot. Mindenképpen első helyen kellett volna megemlíteni, de az időrendiség miatt csak most kerülhetett rá sor: 1995 óta jelenleg is szerkesztőségi tagja a magyar nyelvtudomány vezető szakfolyóiratának, az immár lassan százados fönnállású Magyar Nyelvnek.

A tudósi elhivatottságnál nem jelentéktelenebb soha sem az oktatási föladatvállalás, hiszen a jövő tudománya szempontjából ez néha fontosabb is lehet egy szerző kutatásainál. Mező András életében a kettő jó arányban és szoros kapcsolatban áll egymással. Közel negyven éve dolgozik tanárként a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán (munkahelye iránt, a barátságban és a házasságában is a hűség a legfontosabb jellemvonása), s ez alatt az idő alatt a tudomány és a kutatás iránt fogékony tanárok nemzedékeit nevelte föl, amit bizonyít nemcsak a hozzá írt

szakdolgozatok százat meghaladó száma, hanem az a tény is, hogy az OTDK rendezvényein két tanítványa is kiemelt első díjat kapott, többen pedig jó helyezést értek el. Volt tanítványai közül eddig kilencen rendelkeznek valamilyen tudományos fokozattal. 1979-től 1990-ig a tudományos és kulturális ügyeket irányító főigazgató-helyettese volt a főiskolának, s közben fölügyelte a gyakorlati képzést, a gyakorlóiskolákat, a kollégiumot. 1997-től a főiskola bölcsészettudományi és művészeti tanszékei által választott tanácsnak az elnöke Műhelyteremtő munkájára jellemző, hogy az általa vezetett tanszék kilenc oktatója közül nyolc rendelkezik valamilyen tudományos fokozattal. A nyíregyházi főiskolán kívül vendégtanár volt az Ungvári Állami Egyetemen, a szlovákiai Nyitra Pedagógiai Főiskoláján és évenként keresztül a debreceni KLTE Magyar Nyelvtudományi Intézetében, ahol részt vesz ma is a PhD-s hallgatók képzésében. Mindenütt tapasztalható tudósnevelő tevékenységének hatása, volt tanítványai és mostani hallgatói közül sokan kiváló kutatói és oktatói a magyar nyelvtudománynak. Oktatási módszerei, vizsgáztatási követelményei országszerte híresek. Mivel már évtizedek óta fölvetelíztem és tanítom azokat a főiskolát végzett hallgatókat, akik tanulmányaik kiegészítésével egyetemi diplomához szeretnének jutni, áttekintésem van szinte valamennyi magyarországi főiskola magyar szakos tanárképzése fölött, s egyértelműen megjóleső érzéssel tapasztalom évről-évre, hogy Mező Andrásban az embert és az oktatót egyaránt nagyra értékelik, s ha kissé érzelmesen hangzik is: szeretik volt tanítványai.

Oktatásszervezői tevékenysége azonban messze túljutott az említett intézményeken, mivel titkára volt a Művelődésügyi Minisztérium által létrehozott tantervi bizottságnak, s meghatározó szerepe volt a tanárképző főiskolák 1984-ben bevezetett új tanterve kidolgozásában. Oroszlánrésze volt a magyar szakos képzés nyelvtudományi, elsősorban a főiskolai hangtani és nyelvtörténeti tárgyak tematikáinak, programjainak megtervezésében és megszövegezésében. Ma is aktívan dolgozik a főiskolai kreditrendszer bevezetésének előkészítésén és a záróvizsgák követelményeinek kidolgozásán.

Tudománypolitikai állásfoglalásaira mindig az őszinteség, javító szándék és a bátor szókimondás volt a jellemző. Ezt tapasztaltam, amikor egyazon testületek tagjai voltunk, de ezt vallják azok a kollégák, akik különböző bizottságokban voltak vagy most vannak vele együtt. A kezdetektől tagja volt a Debreceni Akadémiai Bizottságnak, ahol 1982-től a titkári, 1986-tól a társelnöki, 1990-től pedig az elnöki tisztelet töltötte be. 1972-től megszűnéséig tagja volt az MTA Névtani Bizottságának, majd 1976-tól jelenleg is tagja az MTA Magyar Nyelvészeti Munkabizottságának, 1992-től a Nyelvtudományi Bizottságnak. A Magyar Nyelvtudományi Társaság választmányi tagja, nyíregyházi csoportjának elnöke, s több alkalmi bizottságának választott tagja. Mindenütt aktívan és tevékenyen dolgozik: tanácskozásokat, konferenciákat, vitafórumokat kezdeményez és szervez. Így Nyíregyházán már két névtani tanácskozás, egy szociolingvisztikai konferencia, anyanyelvoktatási napok stb. előkészítője és házigazdája volt, amelyek eredményeit kiadványok, tanulmányok bizonyítják, és nem utolsósorban maga a Névtani Értesítő is igazolja, ugyanis ennek megindítását éppen egy jó hangulatú itteni névtani tanácskozáson határoztuk el.

Természetesen ünnepeztünknek mind a tudományos, mind pedig a pedagógiai munkássága hatékonyságát, eredményességét értékelték és elismerték eddig is az

állami és köztisztviselői szervek. 1980-ban oktatási tevékenységéért Kiváló Munkáért kitüntetésben részesült. 1984-ben nyelvtudományi, nyelvjárási, de elsősorban helynévkutatói munkásságáért a Magyar Nyelvtudományi Társaság Csúry Bálint-emlékéremmel tüntette ki. 1987-ben Nyíregyháza Városi Tanácsa Besse-nyei-díjjal jutalmazta. 1990-ben megkapta a Kiváló Pedagógus kitüntetést. A Szent László-év tudományos eseményeiben való részvételét Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Önkormányzata Szent László-emlékplakettel és a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyéért Díjjal honorálta. 1995-ben Nyírbogdány díszpolgárává választotta, 1997-ben Alapítványi Díjat kapott Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Tudományos Köz-alapítványától. 1999-től Széchenyi Professzori Ösztöndíjban részesül.

Eddig tart egy pályakép munkájának, eredményeinek a bemutatása. Most következnenek a tervek, javaslatok. Baráti beszélgetéseinkből sok mindenről tudok, ami Mező András foglalkoztatja, amit közelesen vagy távolabbi jövőben tervez megvalósítani. Már említettem, hogy remélhetőleg hamarosan megjelenik a patrocíniumi nevekről szóló könyvének az adattára. Biztosan együtt vannak az adatai az egyéb templomnévtípusokra, amelyeknek rendszerezése, könyvvé formálása nem lesz kevés munka. Aztán az egyéb egyházi építményekről (kápolna), intézményekről (káptalan), személyekről (apát, érsek, püspök) stb. elnevezett helységek problémája is megoldásra, kidolgozásra vár. Nagy sikerű könyvének (Templomcím a magyar helységnevekben. Bp., 1996.) bevezetőjében azt írta, hogy a teljességre törekvő anyaggyűjtést már lezárta, s szép hasonlattal ígéretet is tett a folytatásra: „Az...elkezdődött körvonal...még nem zárult be, de közel jutott ahhoz. Abban bízom, hogy az elkövetkezőkben elegendő erő és idő adatik számomra a kör még hiányzó ívének megvonásához is” (19). Bízunk abban, hogy nem csupán e körív lezárása, hanem még sok fiatal kutató nevelése, pályán való elindítása, sok szép előadás megtartása, konferencia szervezése, tanulmány megírása „adatik meg” számára majd az elkövetkező években. Ehhez kíván a köszöntő a barátok, munkatársak, kartársak és pályatársak nevében is további erőt, egészséget, jókedvet, kitartást és lelkesedést.

HAJDÚ MIHÁLY